

En pdf-artikel fra www.salmer.dk

Bekendelsen til kødets opstandelse

Af Dorte Dideriksen

Publiceret i marts 2023

Bekendelsen til kødets opstandelse

– en gennemgang af Merete Bandaks hymnologiske kåbedragts opstandelsesbilleder

Af Cand. Theol., Master i sjælesorg og Master i teologisk litteratur, Dorte Dideriksen, sognepræst i Jørlunde

Indledning

Ethvert billedsprog griber tilbage til erfaringen, hvilket i et hymnologisk og liturgisk perspektiv medfører, at billedsproget giver krop til bekendelsen. I nedenstående skal vi se, hvordan salmen som læsesalme og som sang udtrykker kødets opstandelse som henholdsvis en kåbedragt og et opstandelseslegeme.

Det er i vekselvirkningen mellem læsning og sang at kødets opstandelse manifesterer sig, idet den syngende ikke kan synge uden samtidig at læse salmen og den læsende ikke kan læse en salme uden sangfællesskabets reminiscens, idet salmen er skrevet til gudstjenestebrug.

Denne vekselvirkning får betydning for salmens billedsprog og med dette udgangspunkt vil jeg her præsentere den hymnologiske kåbedragts opstandelsesbilleder igennem fem af Merete Bandaks salmer. Salmerne præsenteres eskatologisk som omvendt tid, omvendt liv og omvendt død.

Vekselvirkningen mellem læsning og sang redegøres teoretisk i en forankring af Den Danske Folkekirkes Bekendelsesskrifter læst i dag med udgangspunkt i Jürgen Moltmanns bog ”The Coming of God”, hvor han særligt accentuerer fællesskabet som konstituerende for bekendelse og tro, idet han trækker tråde i forhold til bekendelsen af kødets opstandelse, eskatologi og kristologi.

Merete Bandaks salmer præsenteres som bekendelse indenfor disse tre forhold. Den apostolske trosbekendelse er liturgisk led i gudstjenesten og en formulering af tro og til tro, hvilket af Luther formuleres i begrebet som den hændelse, hvor mennesket forstår sig selv i sin endelighed og sin historicitet. Denne hændelse som trosbegreb indbefatter salmens funktion i liturgien som bekendelse.

Hymnologisk bekendelse og selverkendelse

Den største musikalske fornyelse i Deutsche Messe er, at salmesangen tillægges så central en betydning. Der er mange rødder for de reformatoriske salmer i den folkelige religiøse sang, så man kan ikke sige, at salmesangen er en ny genre ved reformationen, derimod består det musikalske nybrud i reformationen i, at denne udtryksform blev grebet og gjort til bærer af det reformatoriske budskab.

Menneskets selverkendelse er, at det er skyldigt, og dermed giver mennesket Gud ret i hans dom over mennesket. Sådan bliver mennesket retfærdigt, fordi det erkender, at det har brug for Gud for at blive retfærdigt. Det vil mennesket aldrig kunne blive på egen hånd. Det er først når mennesket i sin selverkendelse er på linje med Gud i Guds dom over det, at det bliver retfærdigt og netop det er tro. En tro på at mennesket bliver frelst af Gud alene.

Luther kalder denne bekendelse ”troens fornemmeste værk” og menneskets grundlæggende syndighed og Guds retfærdighed er udgangspunkt for de tanker den troende gør sig om sig selv og om verden.

For bekendelsen er troens fornemmeste værk, i hvilken mennesket fornægter sig selv og bekender Gud og fornægter og bekender på en sådan måde, at det endog fornægter livet og alting, før det bekræfter sig selv. For det dør i bekendelsen af Gud og fornægter sig selv.

Vi skal nu se, hvordan Merete Bandak udfolder, forbinder og iklæder bekendelsen til kødets opstandelse en hymnologisk kåbedragt. Udtrykket ”kåbe” har jeg hentet fra hendes salme ”Bred din brune musvågevinge”. ”Kåben” er ikke kun et nådebillede, men også en metaforisk hybrid for en hymnologisk eskatologi som omvendt liv, omvendt tid, omvendt død.

Kødets opstandelse (eskatologi som omvendt liv)

Det blad som ormen trækker ned i jorden til behandling

vil gennem tarmens mørke tragt få del i en forvandling

En undergang i håbets tegn hvor det der smuldrer trækkes

forskydes, samles, formes om indtil det genopvækkes

En mikroskopisk implosion, et mørkegemt mirakel
en nattehilsen neongrøn, en skøn sankthansormfakkel
Det blad der vissenbrunt og dødt blev sænket ned i graven
skal møde ham der skabte os og kender os til marven

Skal møde Kristus som den kraft der virked påskemorgen
skal møde kærlighedens blik der knuser hjertesorgen
Hvert kistelåg skal brydes op, al aske spredt på havet
hver sjæl i tusind slægters led der ellers var begravet

Skal vækkes ved trompetens klang og sfærernes fanfarer
skal høre englesang og ord der alting åbenbarer
skal nå sit væsens sande mål ved Helligåndens gave
og hilses varmt af Jesus selv i Paradisets Have

Det bliver hvad intet øje så og ingen tanke fatter
at møde kærlighedens Gud og lytte til hans latter
der genopretter alt i glans, det mindste til det største
erfare det var sandt: Jeg er den sidste og den første

Et evigt genoprettet liv, perpetuum mobile
forventning og opfyldelse i ét i Gud i hvile
Lad aldrig håbet dø af tvivl, lad alle håbet kende
Giv tro og håb og kærlighed til denne verdens ende

En tanke om, at fremtiden er noget, der kommer mennesket i møde og noget, der kvalificerer historien, må få konsekvenser for de tanker det enkelte menneske gør sig om sin egen død. Døden er der intet menneske, der undslipper, men liv og død er andet og mere end biologiske processer. Liv og død er grundlæggende erfaringer, der er forbundet med hinanden i den kærlighed mennesker giver og modtager.

Moltmann fremhæver en struktur der gør sig gældende i de tanker det enkelte menneske gør sig om sin egen død- dets eskaton, idet døden som kommer i ethvert menneskes liv enten bliver udskudt, idet livet æder sig ind på døden og opløser den eller der er risiko for at døden bliver det indbrud af evighed i livet, som mennesket venter på og at livet derfor bliver opløst i døden.

Merete Bandaks salmes brug af ormen som trækker nedad, er en beskrivelse af et omvendt liv, idet livet (ormen) æder sig ind på døden. Undergangen som håbets tegn er en eskatologi som omvendt liv, hvor ordene: smuldre, trækkes, forskydes, samles, formes om, genopvækkes som noget positivt. Dette munder ud i strofe 6 ”Et evigt genoprettet liv”.

Eskatologi (eskatologi som omvendt tid)

En tid til at fødes, en tid til at dø
en tid til at gøde et spirende frø
en tid til at høste i pose og sæk
en tid til at opgi’ og gemme sig væk

En tid til at falme novemberlig bleg
en tid til at vakle, for gammel til leg
en tid til at svigte sin tro og sin skat
en tid til at vente på vinter og nat

En tid til at skade og rive itu
en tid til at hade misundelig snu
en tid til i tvivl at fordømme sin ven
og nægte at samle sig sammen igen

En tid til at kastes i grødefuld jord
en tid til at varmes af levende ord
en tid til at mærke: af død avles tro
en tid til at håbe og høre og gro

En tid til at elskes og elske igen
en tid til at danse og favne sin ven
en tid til at møde sin fjende med smil
en tid til at følge ham mil efter mil

I tider der skifter er indlejret frø
med evighedskræfter der ikke kan dø
opstandelsestro af guddom'lig kemi
som kender den Herre der sætter os fri

På tide at kende Gud selv i enhver
se tomheden blusse af livet som er
se løvet der visner, dog flamme af liv.
Hør, Gud siger ikke: Forgår! Men: Forbliv!

I tide og utide: Kald os til tro!
og vand os og plej os at troen må gro!
Ja, væk os og vug os, vi er i din hånd,
Gud Fader, Gud Søn og Gud Hellige Ånd!

Med Moltmann bredes den subjektiverede tro ud til at være kvalificeret af fællesskabet. Håbets teologi bliver overskriften for hans forsøg på at finde en ny teologisk kategori med udgangspunkt i spørgsmålene hvad det evige livs håb er, og hvad det betyder.

Merete Bandak udfolder, hvordan den subjektiverede tro kvalificeres af fællesskabet ved at man deler tiden som et fælles eksistentielt grundvilkår. Dette fælles er en overskrift for det evige livs håb, som kommer til udtryk i strofe 6 om evighedskræfterne der ikke kan dø. Salmen forbinder opstandelsestroen med en guddom'lig kemi. Herved ikklædes den syngende og bekendende en eskatologisk kåbedragt, udtrykt i sætningen ”i tider der skifter er indlejret frø”, hvilket peger på en omvendt tid af tro og til tro. Det handler ikke kun om trosfrø, der kan vokse i den enkelte, men der er tale om et ”os” og dermed en fælles hymnologiske bekendelse af kødets opstandelse i det grundvilkår det er, at være indlejret i et frø (Kristusfrø?) med opstandelseskraft.

Bred din brune musvågevinge
over min smertes plettede æg
åbn din kåbe
tegn mig et hjerte på din himmelblå væg

Lad din klokke klinge og lokke
ringe og røkke livsmodet frem
ryst mig og trøst mig
Hør, Gud må himmeldøren godt stå på klem?

Vær min høne, værn mig og put mig
under dit brysts beskyttende dun
og lad mig vågne
trøstet til lyden af din himmelbasun
Amen, amen, amen

Også i denne salme finder vi eskatologi som omvendt tid, idet henvendelsen og anmodningen om Guds nærvær beskrives som noget der kendes som en kåbe – en klædedragt som erfares ved at der breddes en musvågevinge over smerten, der er som plettede æg. Dette nådebillede kendes fra Luther og i strofe 3 konkretiseres det lutherske i påkaldelsen af hønen som værn under brystet og de beskyttende dun, hvorefter vingebilledet løftes til også at indbefatte en himmelsk lyd af en englebasun, som er den egentlige trøst.

Kristologi (eskatologi som omvendt død)

Træet står med nøgen krop
og sin gyldne dragt om foden,
sorte grene stritter op,
blikket sænker sig mod roden

Ribes med sin røde pisk
minder om en torturering,
stribesår der lyser frisk
på en vintergrå radering

Berberis med flammeskrift
staver modigt til forsoning.
Blodet drypper fra en rift
i en pandes tornekroning

Kendt med sygdom, ét med skam
svigtet, ydmyget og såret.
Ecce homo! Se Guds lam!
Mine smerter har han båret

Livets bøgetræ, vi tror
du vil grønnes påskemorgen
og for hver der tror dit ord,
evigt overvinde sorgen

I Moltmanns teologiske arbejde med den kristne eskatologi i ”The Coming of God” redegør han for, hvordan opstandelsen er nyskabelsen og indgangen til et evigt liv, idet eskatologi og kristologi er tæt forbundne. De dødes opstandelse betyder, at den døde vil iklæde sig udødelighed. Det dødelige liv bliver overflødig, fordi der med nyskabelsen føjes udødelighed til, men uden at der er tale om et andet liv, og fordi vi nu lever sociale liv er der heller ikke tale om en individuel opstandelse.

Fordi død og opstandelse forstås kristologisk, vil de troende altid se deres egen død og opstandelse i lyset af Kristi død og opstandelse. At som Kristus blev ophøjet, sådan skal de troende også ophøjes og blive en del af gudsriget. Kødets opstandelse er en nyskabelse af den endelige skabning til en evig. Det er en nyskabelse af det endelige liv til det evige liv vel at mærke til det nye fællesskab som kødets opstandelse.

Vi har tidligere set, hvordan Merete Bandak udfolder, forbinder og iklæder den syngende hymnologiske opstandelsesbilleder, hvorved bekendelsen til kødets opstandelse udtrykkes af tro og til tro. Med træbilledet føjes udødeligheden til uden at det dødelige bliver overflødig. Kristologien udfoldes i røde blomsterbær – Ribes og Berberis hvis røde pisk og flammeskift minder om tortur og forsoningens blodrøde sribesår, hvor blod drypper fra en tornekrone pande.

Strofe 3 peger ikke entydigt på Kristi tornekrone men taler om i en pande hvorved der åbnes for de smerter der hører til menneskelivet og som i strofe 4 løftes over på Ecce Homo – dette menneske. Guds lam, som er kendt med sygdom, skam, svigt, ydmygelse og sår, hvorved der eskatologisk peges på omvendt død.

Hokus pokus lille krokus

tag din lilla kjole på

lad den svinge, lad den svaje

lad den dreje, lad den feje

vintermørket i en sæk

helt væk

Hokus pokus lille krokus

tag din gule T-shirt på

så de vinterhvide arme

fanger solens brune varme

hilser farven på en bus

fuldt blus

Hokus pokus lille krokus
rimer på et trylleord
der forvandler alle tider
så de ganske enkelt skrider
blir til mere end vi ved
evighed

Hokus pokus lille krokus
vokser på en kirkegård
venter på din konge kommer
og med store fyldte lommer
deler ud hvad han har med
sin fred

Hokus pokus alle krokus
vi skal danse, der er fest
Dans så gulvene de gynger
dans så englene de synger
'Der er himmelfest' i kor
'på jord'

Forårssalmen "Hokus pokus" er en moderne nadversalme, hvor krokussen spiller på ordet corpus – krop. Trylleformularen "hokus pokus" som indleder de fem strofer stammer fra den katolske tids nadverfejring, hvor messen foregik på latin "hoc est corpus". Merete Bandak tryller på den måde med ordenes kristologiske betydning i et liturgisk farvespil ligesom krokussen i lilla, gul og hvid, hvorved vi bevæger os rundt i hele kirkeåret.

Det begynder i vintermørket, som trylles væk i en sæk og fortsætter i strofe 2 med den gule T-shirt (et korsbillede). I strofe 3, som er salmens midte, sker der en forvandling af alle tider, nemlig i ordet evighed, som ikke kun får alle tider til at skride, men også som nadverfejringen omvender døden. I strofe 4 sammenkædes indtoget i Jerusalem som er teksten til advent og til palmesøndag de to store højtider påske og jul, idet udtrykket ”med store lommer” stammer fra legenden om den hellige Nicolaus, som gik rundt til børnene og havde gaver med i sine store frakkelommer.

De første fire strofer tales der om den ”lille krokus” – altså en henvendelse til den enkelte jf. teksten fra Matt 6,28 om markens liljer. I sidste strofe er ”lille” blevet udskiftet med ”alle”, idet alle krokussene (alle kroppene- menneskene) gynger i dansen som ved en pinsefest i en dans, der skal få englene til at synge.

Konklusion

Salmedigter Merete Bandaks bidrager ikke kun til den moderne salmedigtning med opstandelsesbilleder, men hendes digtning kåbeklæder den syngende i en fælles bekendelse til kødets opstandelse og det evige liv. I de fem salmer, som jeg har valgt at undersøge, finder man ikke kun den eskatologiske dimension, men salmerne vil for en gudstjenestefejrende menighed understøtte den eskatologiske begivenhed, som her finder sted i forholdet mellem den skjulte og den åbenbarede Gud.